

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Consensuspolitiek in Nederland: Een studie naar de politieke besluitvormingscultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw
Heine, J.A.H.

Citation

Heine, J. A. H. (2019, November 28). *Consensuspolitiek in Nederland: Een studie naar de politieke besluitvormingscultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/80842>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/80842>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The following handle holds various files of this Leiden University dissertation:
<http://hdl.handle.net/1887/80842>

Author: Heine, J.A.H.

Title: Consensuspolitiek in Nederland: Een studie naar de politieke besluitvormingscultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw

Issue Date: 2019-11-28

Consensuspolitiek in Nederland

**Een studie naar de politieke besluitvormingscultuur
in de tweede helft van de twintigste eeuw**

J.A.H. Heine

Cover M.C. Escher's "Dag en Nacht" © 2019 The M.C. Escher Company
B.V. – Baarn. Alle rechten voorbehouden. www.mcescher.nl

Layout Renate Siebes | Proefschrift.nu

Printed by Ridderprint, Alblasterdam

ISBN 978-94-90791-77-3

© 2019 J.A.H. Heine

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Consensuspolitiek in Nederland

**Een studie naar de politieke besluitvormingscultuur
in de tweede helft van de twintigste eeuw**

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op donderdag 28 november 2019
klokke 16.15 uur

door

Johannes Arnoldus Hermanus Heine

geboren te Groningen
in 1983

Promotor

Prof. dr. R.A. Koole

Copromotor

Mr. dr. H.M.Th.D. ten Napel

Promotiecommissie

Prof. dr. M.J. Trappenburg

Universiteit Utrecht

Prof. mr. dr. L.F.M. Verhey

Universiteit Leiden

Prof. dr. P. Nieuwenburg

Universiteit Leiden

Prof. dr. H. te Velde

Universiteit Leiden

Dr. Ph. van Praag

Universiteit van Amsterdam

Dr. mr. F.F. Mansvelt Beck

Universiteit Leiden

Voor Arnoud, Carmen, Elsemarie & Jonathan

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	13
1.1	Opzet en opbouw van de studie	15
DEEL I	THEORIE EN OPZET STUDIE	19
2	Consensuspolitiek in Nederland voor en na 1967	21
2.1	De Nederlandse pacificatiepolitiek (1917–1967)	21
2.2	Pacificatiepolitiek na 1967	26
2.2.1	Kentering, polarisatie en restauratie	26
2.2.2	Land van minderheden en politieke samenwerking	32
2.2.3	Consensuspolitiek en politieke kwesties	37
3	Onderzoeksopzet	41
3.1	Casusselectie	41
3.1.1	Dominante conflictdimensies	41
3.1.2	Parlementaire debatten	44
3.1.3	Politieke kwesties	45
3.2	Politieke spelregels	49
3.2.1	Staatsrecht, conventies en politieke spelregels	49
3.2.2	Politieke besluitvormingsregels per democratiemodel	52
3.2.3	Politieke spelregels in het parlementaire debat	56
3.2.3.1	Spelregels van de consensuspolitiek	58
3.2.3.2	Spelregels van de meerderheidspolitiek	60
DEEL II	SOCIAALECONOMISCHE KWESTIES	65
4	Proloog: van laissez-faire tot keynesiaanse consensus	67
5	Organisatie en grondslag sociale zekerheid (1945–1956)	73
5.1	Debat over de organisatie van de sociale zekerheid	75
5.2	Organisatiewet Sociale Verzekeringen (OSV)	77
5.3	Parlementaire behandeling OSV	78
5.3.1	Uitkomst parlementaire behandeling OSV	82
5.4	Het compromis van het gemengde socialezekerheidsstelsel	83
5.5	Beschouwing politieke besluitvorming OSV (1945–1956)	85

6	Uitbouw sociale zekerheid I: WAO (1963–1966)	89
6.1	Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO)	90
6.2	Parlementaire behandeling WAO	92
6.2.1	Uitkomst parlementaire behandeling WAO	95
6.3	Beschouwing politieke besluitvorming WAO	95
7	Uitbouw sociale zekerheid II: AAW (1974–1975)	99
7.1	Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW)	100
7.2	Parlementaire behandeling AAW	101
7.2.1	Moderniseringsvraagstuk	102
7.2.2	Orderingsvraagstuk	104
7.2.3	Betaalbaarheidsvraagstuk	105
7.2.4	Uitkomst parlementaire behandeling AAW	107
7.3	Beschouwing politieke besluitvorming AAW	107
8	Intermezzo: stagnatie, polarisatie en consultatie (1976–1982)	111
9	Hervorming sociale zekerheid I: Stelselherziening (1982–1986)	119
9.1	Kabinetsplannen Lubbers I	120
9.2	Stelselherziening	122
9.3	Parlementaire behandeling Stelselherziening	124
9.3.1	Uitkomst parlementaire behandeling Stelselherziening	130
9.4	Beschouwing politieke besluitvorming Stelselherziening	131
10	Hervorming sociale zekerheid II: Wet TBA (1990–1993)	135
10.1	Hervormingsplannen kabinet-Lubbers III	136
10.1.1	Aangepaste kabinetsplannen en de WAO-crisis	138
10.1.2	Hete WAO-zomer	140
10.1.3	Piketpaaltjes dieper geslagen	142
10.2	Wet TBA en het ‘Akkoord van Bergschenhoek’	144
10.3	Parlementaire behandeling ‘Akkoord van Bergschenhoek’	148
10.3.1	Volumeontwikkeling, noodsituatie en interventie	149
10.3.2	Botsende democratievisies	151
10.3.3	Uitkomst parlementaire behandeling Wet TBA	153
10.3.4	Doorwerking WAO-crisis	153
10.4	Beschouwing politieke besluitvorming Wet TBA	156

DEEL III	ETHISCHE KWESTIES	161
11	Proloog: van Zedelijkheidswet tot culturele revolutie	163
12	Crematie (1955–1956)	169
12.1	Crematiewet	170
12.2	Parlementaire behandeling Crematiewet	171
12.2.1	Uitkomst parlementaire behandeling Crematiewet	179
12.3	Beschouwing crematiedebat	179
13	Abortus provocatus (1965–1982)	183
13.1	Abortus op de politieke agenda	184
13.1.1	Kamerdebat en aankondiging Commissie Abortusvraagstuk	186
13.1.2	Initiatiefwetsvoorstel Lamberts-Roethof	188
13.1.3	Abortusvrijheid en de toenemende politieke en sociale polarisatie	191
13.1.4	Abortus in het regeerakkoord	194
13.2	Impasses, crises en initiatiefwetten	195
13.2.1	Kabinetsformatie 1972–73 en het arrangement Burger	196
13.2.2	Polarisatie om het vervolgingsbeleid	198
13.2.3	Eerste Bloemenhove-affaire	199
13.2.3.1	Eerste Bloemenhovedebat	200
13.2.4	Initiatiefwetsvoorstellen	203
13.2.5	Tweede Bloemenhove-affaire	205
13.2.5.1	Tweede Bloemenhovedebat	206
13.2.5.2	Derde Bloemenhovedebat	209
13.2.6	Parlementaire behandeling initiatiefwetsvoorstellen	209
13.2.7	Eerste Kamer behandelt initiatiefwet Geurtsen, Lamberts, Roethof en Veder-Smit	214
13.2.8	Uitkomst parlementaire behandeling initiatiefwet	217
13.3	Politieke impasse doorbroken	217
13.3.1	Kabinetsformatie 1977	218
13.3.2	Wet afbreking zwangerschap (Waz)	219
13.3.3	Parlementaire behandeling Waz	221
13.3.3.1	Uitkomst parlementaire behandeling Waz	223
13.4	Beschouwing politieke besluitvorming abortus provocatus	224
13.4.1	Fase 1: depolitisering en consultatie (1967–1970)	224
13.4.2	Fase 2: strijd over de spelregels (1970–1977)	225
13.4.3	Fase 3: Het kabinet wikt, het parlement beschikt (1977–1982)	228

14	Actieve euthanasie (1970–2002)	233
14.1	Groeiende aandacht euthanasieproblematiek	233
14.1.1	Commissie Medische Ethiek van de Gezondheidsraad	234
14.1.2	Zaak-Postma en de maatschappelijke en politieke reacties	236
14.1.3	Terughoudendheid politiek en artsen	238
14.1.4	Euthanasie op de politieke agenda	239
14.1.5	Zaak-Wertheim	243
14.2	‘Koninklijke weg’ of parlementaire route?	244
14.2.1	Initiatiefwetsvoorstel Wessel-Tuinstra	245
14.2.2	Ontwikkelingen buiten de politiek	246
14.2.3	Rapport Staatscommissie Euthanasie	247
14.2.4	Parlementaire reactie rapport Staatscommissie Euthanasie	248
14.3	Kabinetsbrief met Proeve van een wet	250
14.3.1	Parlementaire behandeling initiatiefwet en Proeve	252
14.3.2	Impasse, procedurevoorstel Nijpels en ordedebat	257
14.3.3	Vervolg parlementaire behandeling initiatiefwet en Proeve	258
14.3.4	Parlementaire debat procedureafpraak Nijpels	261
14.3.5	Uitkomst parlementaire behandeling Proeve en initiatiefwet	263
14.4	Nieuwe euthanasiewetgeving I: beperkte wetgeving	264
14.4.1	Euthanasie in het regeerakkoord	264
14.4.2	Advies Raad van State en reacties	265
14.4.3	Beperkte wettelijke regeling euthanasie	268
14.4.4	Parlementaire behandeling kabinetswetsvoorstel en initiatiefwet	270
14.4.5	Uitkomst parlementaire behandeling kabinetswetsvoorstel en initiatiefwetsvoorstel	272
14.5	Nieuwe euthanasiewetgeving II: Wet op de lijkbezorging	272
14.5.1	Onderzoek euthanasiepraktijk en meldingsproblematiek	273
14.5.2	Rapport-Remmelink en kabinetsreactie	274
14.5.3	Parlementaire behandeling kabinetsbrief en conceptvoorstel Wet op de lijkbezorging	276
14.5.4	Parlementaire behandeling Wet op de lijkbezorging en initiatiefwetsvoorstel D66	277
14.5.5	Eerste Kamer behandelt Wet op de lijkbezorging	279
14.5.6	Uitkomst politieke besluitvorming Wet op de lijkbezorging	281
14.6	Nieuwe euthanasiewetgeving III: paars momentum?	281
14.6.1	Initiatiefwetsvoorstel liberalisering euthanasie	283
14.6.2	Wet Toetsing Levensbeëindiging (WTL)	284
14.6.3	Parlementaire behandeling WTL	285
14.6.4	Uitkomst politieke besluitvorming WTL	290
14.7	Beschouwing politieke besluitvorming euthanasie	291
14.7.1	Fase 1: dominantie consensusregels (1970–1984)	291
14.7.2	Fase 2: strijd over de spelregels (1984–1986)	293
14.7.3	Fase 3: consensuele besluitvorming gericht op beperkte wetgeving (1986–2002)	296

DEEL IV	SLOTBESCHOUWING	301
15	De casussen vergeleken en gekarakteriseerd	303
15.1	Analyse en vergelijking	303
15.1.1	Consensuspolitiek	303
15.1.2	Meerderheidspolitiek	304
15.1.3	Compromissen in politiek verdeelde coalities	305
15.1.4	Gedepolitiseerde besluitvorming	309
16	Conclusie	313
16.1	Aanleiding, vraagstelling en onderzoeksopzet	313
16.2	Kentering, polarisatie en restauratie	315
16.2.1	Kentering na 1967?	316
16.2.2	Restauratie na 1982?	318
16.2.3	Continuïteit en verandering	319
16.3	Land van minderheden	321
16.4	Politieke kwesties	323
16.5	De Nederlandse politieke besluitvormingscultuur	325
	Bijlage 1: Consensusregels versus meerderheidsregels	329
	Literatuurlijst	333
	English summary	351
	Dankwoord	371
	Curriculum vitae	375

